

De politieke journalistiek is zo beroerd nog niet

STEPHAN KOOLE EN

PIETER KLEIN

*Chef politieke redactie Algemeen Dagblad
resp. oud-politiek redacteur,
sinds kort AD-correspondent in Londen;
winnaars Anne Vondelingprijs 1999**

Het gras was groener, de winters veel kouder en de zomers warmer. Ach, die goeie oude tijd, waarin iedereen zijn vak en rol verstond – politici, journalisten (zelfs de parlementaire), natuurlijk ook het kiezersvolk. Die goeie ouwe tijd, tijdens de verzuiling, en natuurlijk na het jaar 1968. Wie tijdens een zonovergoten familieweek-einde eens naleest wat ter gelegenheid van de uitreiking van de Anne Vondelingprijs allemaal is georakeld over de politieke journalistiek, die kan zich niet aan de indruk onttrekken met terugwerkende kracht deelgenoot te worden gemaakt van borreltafelpraat van de bejaardensoos, van de ouwe-mannen-club die op instigatie van oud-PvdA-voorzitter Rottenberg op 1 mei niet De Internationale, maar Bob Dylan zingt. Er zijn ongetwijfeld ook belangwekkende uitspraken gedaan die misschien zelfs verplichte kost zouden moeten zijn op de school voor journalistiek, maar eerlijk gezegd is er ook erg veel onzin gedebiteerd.

De ene na de andere Nostradamus kwam hier het leed aanzeggen en deed zijn of haar beklag over dat vermaledijde medium televisie met zijn perverserende uitstraling, de trivialisering van het politieke bedrijf, de sluipende uitholling van dat verfoeide vak van parlementair redacteur, het verval van waarden en normen bij de uitoefening van ons metier, de journalistieke cultuur van de waan van de dag, waarin we vervallen van het ene incident in het andere opstootje – et cetera ad infinitum. Zo bezien is het verheugend dat er nog steeds politici zijn, en ook nog journalisten, en kranten waar behalve beeld ook plaats is voor tekst, er is zowaar nog steeds de Anne Vondelingprijs. Tel je zegeningen.

Natuurlijk zijn er ook tekortkomingen, en dit is ook het moment om daar bij stil te staan, maar we

zullen dat doen uit een ander perspectief. Dit betoog is namelijk ook een kleine afrekening. Zoals het een duo betaamt hebben we een taakverdeling gemaakt; de een gaat namelijk weg, de ander moet hier zijn brood nog verdienen.

Allereerst een woord van dank. Aan de jury, die blijkbaar de moeite heeft genomen onze krant te lezen.

Dank ook aan de hoofdredactie die de jury wellicht een handje heeft geholpen door ons voor te dragen. Wij zijn ijdel genoeg om kinderlijk blij te zijn met de prijs, hoewel we ook wel weer zo onbescheiden zijn het niet helemaal onterecht te vinden dat we hier vandaag staan. Om het in de woorden van een Zweedse filmmaker te zeggen: we zijn te intelligent om gelukkig te zijn, maar voor vandaag maken we een uitzondering.

Vanwaar die gretigheid, als het eigenlijk beter zou zijn als journalisten helemaal geen prijzen in ontvangst nemen en zich niet laten lauweren? Omdat het de bekroning is van een duo-schap waar we beiden in geloofden, omdat het een erkenning is voor al die avonden en weekeinden zwoegen en bel-len en tikken, terwijl je eigenlijk wel eens dacht; laat ze maar doodvallen, daar in het Haagse.

Omdat er een veranderingsproces in onze krant is herkend. Dat er een heroriëntatie heeft plaatsgevonden en dat dat heeft geleid tot een kwaliteitsverbetering wisten we zelf al. Maar het mag ook wel eens door anderen gezegd worden. Wij zij ons ervan bewust dat we onze rol konden spelen dankzij die verandering. Dus gaat onze dank ook uit naar degenen die daarvoor de weg hebben bereid. En naar de directe collega's op de Haagse redactie. En naar de mensen uit ons prive-leven die begrip opbrachten voor onze taakopvatting.

Een populaire kwaliteitskrant

We zij ook verheugd over de overwegingen van de jury. Voor een populaire kwaliteitskrant, zoals het *Algemeen Dagblad* zichzelf graag ziet, is het van levensbelang dat ingewikkelde processen duidelijk en toegankelijk worden opgeschreven, zoals de jury constateert. Het AD is een nieuwskrant bij uitstek. We hebben vaak gemerkt dat collega's en anderen een beetje schouderophalend reageerden op nieuwtjes en stevige primeurs en lieten weten dat het daar toch allemaal niet om gaat. Of, zoals een fractievoorzitter laatst tegen een van ons zei: goed werk, maar je zou bij een andere krant moeten werken. Tsja.

De jury stelt vast dat het vaak nieuwsfeiten betrof die politiek relevant waren. Da's een opsteker. Want het gaat erom in de nieuwsverhalen feiten betekenis te geven, te plaatsen in de context. Het ruim aanwezige dedain voor het goeie ouwe nieuwsverhaal mist het belang en de betekenis van een goed opgeschreven, leesbaar informatief, feitelijk artikel. Wij denken dat lezers daar behoefte aan hebben. Waarom worden er altijd vragen gesteld over het belang van primeurs? Wat is er mis met het zout in de pap? Is een primeur soms minder waard dan het verslag van een debat, of een hoofdartikel, waarin de volgende dag de vis ook weer wordt verpakt? Bovendien: politieke primeurs helpen er aan mee de interesse te wekken van het grote publiek voor de politiek. Door politieke primeurs te brengen geef je aan dat politiek volwaardig meedoet in het nieuws. Dat het er wel degelijk toe doet, dat politiek nieuws niet een dagje kan wachten. Wie politiek serieus neemt, neemt de krant serieus en neemt nieuws serieus. Wie ooit heeft bedacht dat lezers niet als eerste geïnformeerd willen worden over politiek- en beleidsmatig nieuws, heeft echt een gaatje in zijn hoofd.

Eerherstel van 'het nieuws'

We beschouwen de prijs als een eerherstel voor de ouderwetse verslaggeverij, voor het handwerk van de parlementaire journalistiek. Wie, wat, waar, waarom, wanneer en hoe. Een vorm van journalistiek die registreert, en, als het goed is, in de verslaggeving tegelijk duidelijk maakt wat feiten betekenen. Niet alleen woorden, ook feiten hebben hun betekenis. Dat betekent niet: feiten vervormen tot

meningen, maar wel tegelijk: inzage geven in motieven en overwegingen. Het spel en de knikkers; de knikkers omdat dat voor boeren, buitenlui en andere burgers van belang is, en het spel omdat dat nou eenmaal bepaalt hoe die knikkers eruit zien. Machtsvorming, coalitie- en persoonlijke verhoudingen en beleid zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

De kritiek gekritiseerd

Nog aardiger is de constatering dat tegelijk de verdieping plaats vond in achtergrondverhalen en analyses. Ragfijn, noemt de jury de verhalen over de formatie 1998. Dat lijkt ons wat overdreven, maar consistent, informatief en verhelderend waren ze wel. Soms dagelijks. Waar andere kranten al jaren het sfeerverhaal en de reportage over de dorpspomp die Binnenhof heet een steeds prominentere plek geven, of een achtergrondverhaal verwarren met het spuien van eigen opvattingen, heeft onze krant het achtergrondverhaal in beknopte vorm weer een plaats gegeven. En zo hoort het ook.

Terug dus naar het handwerk van de journalistiek, van de politieke journalistiek. Is daar niets mis mee? Natuurlijk wel, er is van alles mis. Bij ons, bij anderen – we zijn allemaal gevangen van dezelfde dilemma's. De omloopsnelheid van journalisten is te hoog, er zou meer aandacht voor beleid moeten zijn, voor de uitwerking daarvan, incidenten bepalen tezeer de agenda (hoewel het politieke bedrijf daar in hoge mate zelf de verantwoordelijkheid voor draagt, maar dit terzijde). Maar er is nog veel meer mis met de kritiek op politieke journalistiek die om de haverklap wordt geventileerd.

Die kritiek komt uit alle geledingen. Van politici, van politiek journalisten zelve, van collega-journalisten die onmiddellijk verdwalen in Den Haag, van de jury van de Anne Vondelingprijs die meende dat twee jaar geleden de prijs niet moest worden uitgereikt.

Laten we eens een paar hardnekkige punten langslopen. Vanuit bijvoorbeeld het Hilversumse wordt geregeld het verwijt geventileerd dat die Haagse journalistiek nooit eens een mooie affaire boven tafel brengt. Tussen de regels door hoor je dan altijd die onderton; ja, en dat komt omdat parlementair verslaggevers aanpappen met die politici en zich

*Deze bijdrage komt grotendeels overeen met de 'tweespraak' die Stephan Koole en Pieter Klein hielden bij de uitreiking van de Anne Vondelingprijs op 30 juni 1999

laten inpakken door de macht. Onzin natuurlijk. Toegegeven, de Beste Els brief van Frits Bolkestein hadden we onszelf ook wel gegund. Maar er is in de politieke journalistiek niemand te vinden die Bolkestein spaarde omdat anders een relatie verstoord zou worden. Integendeel.

Natuurlijk is het vak van politiek verslaggever complex, bijvoorbeeld in de verhouding met politici, die zowel bron, als onderwerp van al dat geschrijf zijn. Maar de critici vergeten dat de meeste politici ook professionals zijn. Ze weten dat ze in een glazen huis leven en dat de journalist met wie ze de ene dag een borrel drinken de andere dag een hard oordeel over hen moet vellen als ze miskleunen. De kritiek van buiten is een miskenning van het ambacht van de politiek verslaggeverij.

Wonderlijker wordt het als misplaatste kritiek van binnenuit komt. Een laureaat van een landelijk avondblad betoogde hier enkele jaren geleden dat er meer reflectie nodig is, meer kritische distantie. Zeker, erg waar. Maar de deadline nadert alweer. Hij zette – in navolging van oud-premier Lubbers, die ooit sprak van spelverruwing in het Haagse wereldje – uiteen dat er sprake is van trivialisering, als gevolg van de tv, dat er indrukken en roddels worden gepubliceerd in de strijd om het pakkende verhaal. En dus moesten we maar eens goed bij onszelf te rade gaan. Onzin – het is prima als deze avondkrant bij zichzelf te rade gaat. Kranenburg, want hij was het, verwees tegelijkertijd naar de chaos in het CDA die rond 1993 ontstond en die niet zou zijn herkend door de parlementaire pers. Beste Rotterdamse vrienden – het is een schande, want die neergang is beschreven. Terwijl de doctorandussen zaten te reflecteren waren er ook ochtendkranten die het wel beschreven, vanaf het begin, tot ergernis van het CDA, toen nog in het centrum van de macht.

Natuurlijk is het goed dat commentatoren vanuit de leunstoel eens in de week een reflecterend stuk schrijven, nadat het stof is neergedaald en de posities helder zijn. Maar dat kan alleen maar na het handwerk van alledag. Een in het oog springende neiging van de smaakmakers in de politieke journalistiek is de afgelopen week, en de manier waarop de publiciteit zich ontwikkelde, te recenseren, vaak voorbijgaand aan het feit dat de eigen krant daar een prominente rol in speelde. Je kunt niet doen alsof je zelf geen deel uitmaakt van deze wereld. Als er geen voorstelling is, zijn er ook geen recensenten. Er zijn meer mensen die daar last van hebben. Het terecht bekroonde VN-duo, dat klaagde over al die aandacht

bij de parlementaire pers voor de persoon achter de politicus. Kan iemand zich één interview herinneren van deze gewaardeerde collega's waarin niet werd getracht de persoon achter de politicus te profileren?

Nog meer kritiek van binnenuit klonk vorig jaar toen er hier werd geschamperd over de aandacht voor het spel. Hoezo spel? De krachtsverhoudingen zijn gewoon van belang voor het inhoudelijk-politieke gevecht in de ministerraad, in de coalitie. Sorry hoor, democratie is een wonderlijk bedrijf, maar het gaat uiteindelijk wel ergens over.

Durft iemand met droge ogen te beweren dat de positie van D66-fractie leider De Graaf niet van invloed was op de ontwikkelingen van de bijna-kabinet-crisis? Er is een spel gespeeld, maar uiteindelijk ging het toch om iets wat gewone mensen raakt: het referendum. De noodrem van het volk. Of: al die aandacht voor CDA-fractie leider De Hoop Scheffer – uiteindelijk gaat de discussie over presentatie, uitstraling et cetera toch over de vraag of er een alternatief is voor Paars. En als er een alternatief is, verschuiven de accenten in het beleid. Waddenzee, euthanasie, koopkracht. Enzovoorts.

Lekken als een zinkende schuit

Nog fraaier is het als politici hun beklag doen; ze ventileren hun meninkjes, *off-the-record*-weetjes over andere partijen, ze proberen mee te sturen dat het een lieve lust is en verbazen zich er vervolgens over als er stukken in de krant staan. Ze lekken als een zinkende schuit, en klagen daarna over voortijdige publiciteit die het proces verstoort. De wereld op zijn kop.

Trivialisering – en de relatie met het medium televisie, nog zo'n terugkerend thema. Natuurlijk speelt tv een grote rol, groter dan sommigen misschien wenselijk vinden. Natuurlijk brengt de selectie en presentatie overbelichting met zich mee. Precies zoals dat gebeurt bij kranten. Maar is het niet tegelijk zo dat er bijzonder bekwame journalisten werken bij radio en televisie die hun vak zeer goed verstaan? Zou het misschien zelfs zo kunnen zijn dat we eens moeten ophouden met dat geweeklaag en hopen dat de Anne Vondelingprijs volgend jaar wordt uitgereikt aan iemand van de audio-visuele media, die zijn of haar vak verstaat en de politiek toegankelijk maakt voor zeer grote delen van de bevolking?

En nu het toch weer over de prijs gaat, zou de jury nog eens willen toelichten wat de overwegingen nou

precies waren om die prijs twee jaar geleden niet uit te reiken? Was het vroeger dan zoveel beter? Was het gras zoveel groener, waren de winters kouder en de zomers warmer? Waren wij zoveel slechter? Of: werkte er bij al die kranten en perscombinaties niemand die zich kan meten met degene die de prijs eerder ontvingen? Onze stellige indruk is van niet. Er lopen hier erg veel collega's rond die houden van het vak, er een 24-uurs-bedrijf van maken. Die houden van het handwerk. Onze indruk is dat een nieuwe lichte parlementaire redacteurs in opmars is, bij vrijwel alle landelijke dagbladen. Relatief jonge, talentvolle redacteurs – laten we hopen dat we er allemaal profijt van hebben. Mensen die geloven in het handwerk. En dat is; feiten checken. *Double* checken. Hoor en wederhoor. Investeren in vertrouwensrelaties met politici, met woordvoerders/voorlichters.

De voorlichters

Over die laatste categorie heerst nog zo'n misverstand – dat het allemaal beroepsleugenaars zijn. Onzin. Voor ons geldt: 1 keer liegen en het is gebeurd – afzinken en vierdelend en nooit meer bellen. Maar: Er zijn zeer veel bekwame voorlichters, die de eercodes kennen. Natuurlijk – altijd zijn er belangen. En dus is het gebruiken en gebruikt worden. Het is een hoerige baan. Maar: vertrouwensrelaties zijn nodig en in die relatie is er altijd professioneel wantrouwen. Een vertrouwensrelatie betekent niet dat je bij de politicus of de woordvoerder op schoot kruipt – je hebt die relatie nodig om Den Haag te begrijpen en zodoende je lezers goed te informeren.

En de vertrouwensrelatie beklijft alleen dan wanneer het vak naar eer en geweten wordt uitgeoefend, nieuwsgierig, met open vizier, niet vooringenomen, iedere keer onbevangen, met begrip voor posities en overwegingen. Dat is de stijl die bij het handwerk van de politieke journalistiek past. Daarbij gaat het er soms ook hard aan toe. Er worden ook fouten gemaakt – die worden namelijk altijd gemaakt. Godzijdank zij ze meestal niet heel ernstig. Dit lijkt ons niet de meest geschikte plek om onze blunders in geuren en kleuren uit de doeken te doen – voorzover ze er al zouden zijn, uiteraard. Nou, vooruit, eentje dan. En nog wel uit de periode waarvoor we gelauwerd zijn.

Vorig jaar, na de korte informatieronde onder leiding van Klaas de Vries hadden het *Algemeen Dagblad* en *de Volkskrant* een gedeelde primeur: Kok informateur. Dat bericht klopte op het moment van schrijven als een zwerende vinger. Vier bronnen, niet de minsten. Toen de krant op de mat lag, was het echter achterhaald. Kok had na een nachtje slapen zijn knopen geteld toen-ie de chaos bij D66 overzag. En toen kwamen er drie informateurs. De volgende dag was er weer een nieuwe krant, waarin wij en *de Volkskrant* de lezers vertelden wat er was gebeurd. Andere media deden alsof hun neus bloedde, alsof de benoeming van drie informateurs volmaakt logisch was – de rest van het land weet dus nog steeds van niets. Tsja.

Wij houden het liever bij: *All the news that's fit to print – publish and be damned*. Of zoals dat op onze burelen heet, vrij naar de legendarische VPRO-stem Cor Galis: Tikken Jochems!